

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Journal of the Faculty of Divinity of Çukurova University

Cilt / Volume: 23 • Sayı / Issue: 2 • Aralık / December 2023 • 375-378

e-ISSN: 2564-6427 • DOI: 10.30627/cuilah.1344707

**MUSTAFA KİSBET, İSLAM HUKUKUNA GÖRE SATIM AKDİNDE
MALIN KABZ VE TESLİMİ, İSTANBUL: NİZAMİYE AKADEMİ
YAYINLARI, 2015, 1. BASKI, 288 SAYFA.**

Ahmet ÖZDEMİR

Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı,
Kastamonu, Türkiye

Assoc. Dr., Kastamonu University, Faculty of Divinity, Department of Islamic Law,
Kastamonu, Turkey

[aозdemir@kastamonu.edu.tr](mailto:aozdemir@kastamonu.edu.tr)

<https://orcid.org/0000-0002-5273-1601>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Type: Kitap İncelemesi/Book Review

Geliş Tarihi/ Received: 17.08.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 26.12.2023

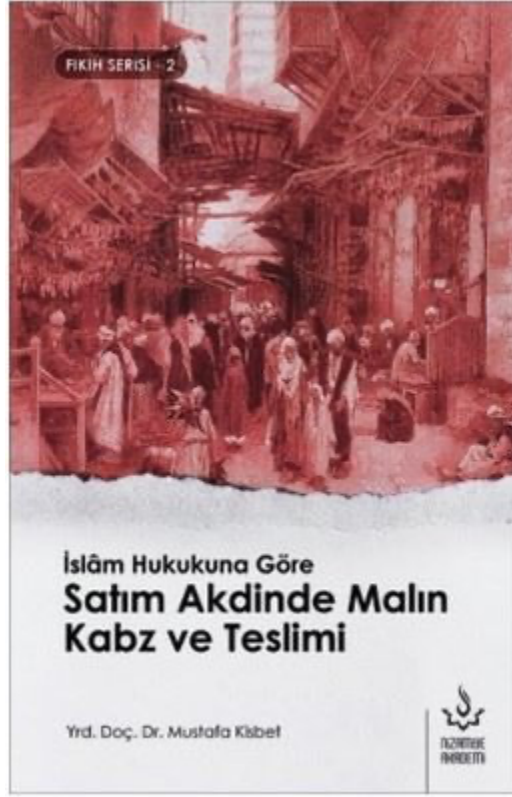
Yayın Tarihi/Published: 31.12.2023

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Ahmet Özdemir)

Telif/Copyright: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Published by Çukurova University Faculty of Divinity, 01380, Adana, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

MUSTAFA KİSBET, İSLAM HUKUKUNA GÖRE SATIM AKDİNDE MALIN KABZ VE TESLİMİ, İSTANBUL: NİZAMİYE AKADEMİ YAYINLARI, 2015, 1. BASKI, 288 SAYFA.

Geçmişten günümüze ticarî hayatta zaman zaman karşılaşılan satım şekillerinden birisi olan kabz etmeden malın başkasına satımı konusu, fikhî ilkeler çerçevesinde üzerinde durulması gereken bir konudur. Dr. Mustafa Kisbet, İslam Hukukuna Göre Satım Akdinde Malın Kabz ve Teslimi başlıklı eserinde sadece malın kabz ve teslimi ile sınırlandırarak bu konuyu araştırmaktadır.

Kitabın birinci bölümde; çalışmanın kavramsal çerçevesine dâhil olan satım akdi, semen, mebî', kabz ve teslim kavramları ele alınmıştır. Satım akdinin tanımı verilirken mezheplerin konuya ilişkin farklı yaklaşımları vurgulanmış olmakla birlikte "konuyu daha teknik olarak incelediklerinden dolayı Hanefi usulünün takip edileceği" (s. 30) ifade edilerek satım akdinin rüknü ve şartları Hanefi mezhebindeki görüşler esas alınarak açıklanmıştır. Bununla birlikte zaman zaman diğer mezheplerin görüşlerine de özet olarak yer verilmiştir. Satım akdinde karşılıklı bedeller başlığı altında semen ve mebî' kavramları izah edilmiştir. Bu kavramlar açıklanırken semen kavramının temel vasıflarına yer verilmeden yüzeysel olarak ele alındığı; mebî' kavramının ise malın çeşitleri de dâhil olmak üzere klasik ve güncel fıkıh literatüründen istifade edilerek ayrıntılı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Kavramsal çerçevenin ele alındığı birinci bölümün en sonunda kabz ve teslim kavramlarına yer verilmiştir. Kabz ve teslim yeri ve akitlere etkisi konusunun birinci bölümde yer aldığı görülmektedir. Bu bilgilerin kavramsal bilgi vermenin ötesinde açıklayıcı malumatlar içermesi göz önüne alındığında burada yer alması yerine ikinci bölümde ele alınması daha isabetli olacaktır. Müellif, konuyu sınırlandırma amacıyla satım akdi özelinde kabz mevzuunu ele almaktadır. Ancak kabz ve teslimin; sarf, selem, hibe, rehin, icare gibi pek çok akitte akdin sıhhat ya da lüzum şartı olduğu göz önüne alındığında kabzın akitlere etkisinin çok boyutlu bir şekilde incelemeye ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

İkinci bölümde satılan malın kabz ve teslimi için gereken şartlar ele alınmıştır. Kabz ve teslimi yapacak taraflarda ve mallarda aranan şartlar fıkıh kitaplarının daha çok satım akdi, kısmen de hibe ve rehin ile ilgili kısımlarındaki bilgilerden yararlanarak ortaya konulmuştur. Mezhep görüşleri arasındaki farklılıklara temas edilerek konu ele alınmış ve bazen bir mezhebin görüşünün tercih edildiği görülmektedir. Bu tercihlerde “tatbikat açısından daha uygun görünüyor” (s. 89) gibi gerekçenin de sunulduğu dikkat çekmektedir. Fıkıh doktrinleri sunulduktan sonra gerekçesi açıklanarak ve herhangi bir mezhep taassubu gösterilmeyerek tercihte bulunmuş olması esere ilmî olarak önemli bir nitelik kazandırmaktadır. Eserde dört fıkıh mezhebinin görüşlerinin aktarılması ile sınırlı kalınmayıp, Caferîler, Zahirîler ve Zeydîlerin görüşlerine de zaman zaman atıf yapılarak okuyuculara mukayese yapma imkânı sunulmuştur. Tarihi süreç içinde uygulanmış olan kabz ve teslim şekilleri konusu ayrıntılı bir şekilde açıklandıktan sonra “Sanal teslim” (s. 130) ve “Gayrimenkullerde tapu tescili” (s. 134) başlıkları altında kabz ve teslim konusunda güncel fıkıh problemleri kapsamında karşılaşılan çeşitli meselelere yer verilmiştir. Sanal teslim konusunda “sanal olan şeyin tesliminin de kendi sanal ortamında olacağı” (s. 132) ve hisse senedi işlemlerinde “satış işleminin sonucu kaydedilip ekran görüntüsü müşteriye sunulduğu zaman teslim ve tesellümün gerçekleştiği” (s. 133) sonucuna ulaşılmıştır. Kitaba aktüel bakımdan değer katan bir diğer durum ise uluslararası ticaretteki teslim şekillerinin açıklanıp, bu uygulamaların İslam Hukuku açısından değerlendirilmesinin yapılmasıdır. İkinci bölümde ele alınan diğer konular ise teslim yeri, zamanı ve masrafları ile satıcının malı hapis hakkıdır. Klasik dönem eserlerinin yanında özellikle Mecelle’den istifade edilerek sunulan bu mevzularda bazen mukayese sağlamak üzere Türk Borçlar Kanunu’na da yer verilmiştir. İnsanların birbiriyle etkileşiminin arttığı ve ulaşım vasıtalarının zenginleştiği günümüzde kabz ve teslim işlemi yapılmadan pek çok akdin yapılabilmesi gündeme gelmiştir. Mağduriyetlere ve aldatılmalara mani olması bakımından kabz ve teslim vurgu yapılması yerinde olmakla birlikte, nasları lafzî metotlarla yorumlayıp ticarî faaliyetleri büyük ölçüde sekteye uğratabilecek ölçüde kabz ve teslimi akitlerde şart koşturmak da sakıncalı olacaktır. Bu konuda ideal olan, akitlerde mağduriyete yol açmayan ancak ticarî faaliyetin devamını temin eden ve akitlerin sekteye uğramadan sürdürülmesini sağlayan dengeli bir yaklaşımın hedeflenmesidir.

Kitabın malın kabzının hukukî etkilerinin ele alındığı bölümünde; mezheplerin yaklaşımları, ortaya konulan görüşlerin delilleri de sunularak ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Şafîiler her türlü malın, Hanefîler menkul malların, Malikîler gıda maddesinin, Hanbelîler misli malın kabzdan önce satışını geçersiz kabul etmektedirler. Konu ile ilgili fıkıh mezheplerinin görüşleri aktarıldıktan sonra bu bilgilerin değerlendirilmesi ayrı bir başlık altında yapılmıştır. Burada “Malikîlerin hükme ulaşmada takip ettikleri usul sağlıklı görünmemektedir.” (s. 229), “Malikîlerin yönteminin güvenilirliği hakkındaki eleştirilerimizi Hanbelîler için de tekrarlayabiliriz.” (s. 229) şeklinde yorum ve değerlendirmeler yapılmıştır. Kabz olmadan satım akdinin yapılmasının doğurduğu olumsuz sonuçlardan birisi de ortaya çıkabilecek hasarlardan kimin sorumlu olacağına ve bu hasar sorumluluğunun ne zaman başladığına dair ihtilafların doğmasıdır. Üçüncü bölümün sonunda kabzın hasar sorumluluğuna etkisi konusu, sorumluluğun başlama zamanına dair açıklamalar yapıldıktan sonra, meb’de kabz öncesi ve sonrası meydana gelen değişimlerin akde etkisi ele alınmıştır. Konular işlenirken fıkıh kitaplarındaki temel yaklaşımların sunulmuş olması ile yetinilmeyip özellikle günümüzde yaygınlaşan sanal alışveriş işlemlerinden doğan problemler ve tüketici hakem heyetlerinin başlıca meşgul olduğu meseleler bu başlık altında ele alınmış olsaydı konuyla ilgili pek çok çağdaş fıkıh problemine cevaplar verilmesi mümkün olurdu.

Satım akdinde malın kabz ve teslim konusunun ele alındığı bu eserde, fıkıh mezheplerinin yaklaşımlarının tespit edilmesine öncelik verilmiştir. Fıkıh doktrinindeki yaklaşımlar arasından zaman zaman gerekçeleri de beyan edilerek tercihlerde bulunulmuştur. Kitapta kısmen güncel konulara temas edilmekle birlikte, eserin hazırlandığı zamandan bugüne ticarî sahada ortaya çıkan yeni gelişmeleri ihtiva etmemektedir. Özellikle bankaların günümüzde finansman aracı olarak kullandığı organize tevarrük işleminin kabz ve teslim olmadan satış yapılması konusu ile doğrudan irtibatı bulunmaktadır. Yaygınlaşan sanal ortam alışverişlerinin kabz ve teslim bakımından yeni fikhî meseleler doğurması da kaçınılmaz olmuştur. Ele alınan

kitapta olmayan bu ve benzeri yeni meselelerin ele alındığı çalışmaların yapılması fıkha uygun ticarî işlemleri insanlara gösterme ve gayri meşru uygulamalardan sakınmalarını sağlama bakımından faydalı olacaktır.

Fiziki malların satımındaki kabz ve teslim durumunun ele alındığı bu tür çalışmalar mevzunun sadece bir yönünü ele alan çalışmalar niteliğindedir. Konu, ticarî hayatın merkezinde yer alan bir öneme sahip olduğu için farklı boyutlarıyla mevzuun araştırılması faydalı olacaktır. Özellikle katılım bankalarının sıklıkla başvurduğu murabaha yönteminde malların kabz ve teslim süreçlerinin fıkha uygunluk bakımından incelenmesi gerekmektedir. Bankalar arası para transferinde paranın hesaba belirli bir süre sonra ulaşması da bu kabzın fıkha uygun gerçekleşip gerçekleşmediğine dair fikhî problemleri gündeme getirmektedir. Dolayısıyla güncel fıkıh problemlerini merkeze alan ve satım akdi ile sınırlı kalmayan yeni araştırmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.